

болу керек деген қорытындыға келеді. Өлең – өз дәуірінің айнасы, ақынның тұтастай ғұмырымен сабақтасып тұратын құбылыс. Біз Ахмет атамыздың өлеңінен әділетсіздікке жаны қас, шындықты бетке айта алатын батыл, халықты тілімен қорғаған өткір сыншы деп дөп басып айта аламыз.

Заман тынысын, мезгіл мінезін тамыршыдай тап басып танитын Ахмет Байтұрсынұлының қай шығармасын оқысаң да, жон арқадай жоталы туындылар. Ұлттың Ұлы ұстазына, Алаштың ағартушысына айналған Ахмет бабамыз жалаң ниет, жалаңаш идея емес, жарқын болашаққа, қатал шындыққа қаламын қайрап, жұмыр басын жұрты үшін өлімге байлаған қайталанбас тұлға ретінде оқыған сайын тани түсеміз.

Бүгінгі қоғамның түйткілді мәселесіне айналған ана тілдің тағдыры алаштықтарды алаңдатты. Ахмет Байтұрсынов: «Біз сияқты мәдениет жемісіне жаңа аузы тиген жұрт, өз тілінде жоқ деп, мәдени жұрттардың тіліндегі даяр сөздерді алғыштап, ана тілі мен жат тілдің сөздерін араластыра-араластыра, ақырында ана тілінің қайда кеткенін білмей, айырылып қалуы ықтимал. Сондықтан мәдени жұрттардың тіліндегі әдебиеттерін, ғылым кітаптарын қазақ тіліне аударғанда, пән сөздерінің даярлығына қызықпай, ана тілімізден қарастырып сөз табуымыз керек», – деген ұлы талабын жүзеге асырды.

Қорытындылай келе, «Алаш» партиясы – Қазақ елінің мемлекет құру тәжірибесі мен мемлекетшілік мүддесінің үзілмеген арқауы. Кешегі Алаш идеясы – бүгінгі Тәуелсіз Қазақстан! Алашорда көсемдерінің бірі, һәм бірегейі Ахмет Байтұрсынұлы қай қырынан алсақ та, саналы ғұмырын халқына арнаған қайталанбас қайраткер. Ұлт ұстазының елге белгісіз қалған, зерттелмей жатқан еңбектерін жарыққа шығару, ел кәдесіне жарату, оның қайраткерлік тұлғасын, шығармаларын кеңінен насихаттау кезек күттірмейтін мәселе дер едік.

Қайралған қанжардың жүзінде жүріп, Тәуелсіздік жолында күрескен қайран ерлер қалың елінің есінде мәңгілікке сақталары сөзсіз.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Байтұрсынұлы А. Алты томдық шығармалар жинағы. Т.І. – Алматы: Ел-шежіре, 2013ж.
2. Байтұрсынов А. Тіл тағылымы. – Алматы: Ғылым, 1992ж.
3. Қирабаев С. Әдебиетіміздің ақтандақ беттері. – Алматы: Білім, 1995ж.
4. Мұқанов С. XX ғасырдағы қазақ әдебиеті. – Алматы: Жалын, 1997ж.
5. Байтұрсынов А. Ақ жол: Өлеңдер мен тәржімелер, публицистикалық мақалалар және әдеби зерттеу // Құрастырған: Р.Нұрғалиев. – Алматы: Жалын, 1991ж.
6. Сейфоллаұлы С. Қазақ әдебиет тану оқу құралы. – Алматы: Қазақ Баспасы, 1932ж.

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ НЕГІЗІ

*Адилишева Г.М.
оқу тәрбие ісінің меңгерушісі,
орыс тілі мен әдебиеті мұғалімі
Қарағанды облысы Бұқар жырау ауданы
«Жүсіпбек Аймауытұлы атындағы жалпы
білім беретін мектебі» КММ-і, Қазақстан*

Ахмет Байтұрсынұлының өмір жолы қазақ даласындағы ауыр кезеңдердің нағыз шырқап тұрған кезі болды. Елінің өзге бодандықтағы езгісімен тек білім арқылы күресетінін түсінген ол, білімді және сауатты адам болуға ұмтылды. Білім шапағатының мол екенін өзгелерге ұғындырып, кең дала төсінде көзі ашық қазақ баласының дәурені болғанын мақсат етіп алға ұмтылды. Қылышынан қан тамған репрессия жылдарының

құрығы көп мақсаттың орындалуын бөгеді. Бүгінгі мақала қазақтың ұлттық білім беру жүйесінің негізігіне ат салысқан еңбектеріне тоқталамыз.

Жалпы өмірбаяндық деректердің астарында «Халықтың ұлы ұстазы» деп атауға болатын тұлға жасырылады. Ол халыққа не үйрете алды? Ол қалай замандастарын өзіне тартып, бүкіл қазақ халқының қызығушылығын тудырды? Бұл сұрақтардың жауабы бір мезгілде қарапайым және күрделі. Ұлы Ұстаз деп аталу үшін шынымен ерекше, көрнекті, ерекше болатын нәрсе жасау керек. А.Байтұрсынұлының болашақтың білім беру жүйесін болжаған, сонымен бірге 20 ғасырдың басындағы білім саласына орасан зор жаңалық ашқан ұстаз болды. Оның идеяларын қысқаша қысқартуға болады: педагогика тұрақты белсенділікті қажет ететін ғылым. Ұстаз бір орында тұрып қалмауы керек, ол шәкіртіне жол көрсетуші жұлдыз бола отырып, үнемі жетілу үстінде. Мұғалім кез келген шәкірті сияқты өзінің біліктілігін, кәсіби шеберлігін, шығармашылық қабілетін арттыра отырып, өзін үнемі үйренуі керек. Мұғалім тек нақты оқытумен ғана емес, ең алдымен әдістемелік жұмыспен де айналысуға міндетті. Ал А.Байтұрсынұлының өзі үлгі болды: ол Қазақстан мәдениетіне жаңа саяси жүйеден қауіп төніп тұрғанын көріп, ой толғауға берілмей, оны қорғау үшін күреске кірісті. Сондықтан да ол қазақ әліпбиін жасауға кірісіп, мұнымен тоқтап қалмай, грамматикамен айналысып, әдеби сынды зерттеп, ғылыми еңбектер жасады («Ана тілі анықтамалығы», «Жаңа емле», «Тіл білімі»). Ол әдеби-лингвистикалық терминологияны жасауға көп еңбек сіңірді [1, б. 2–3]. Не үшін? Ұлт мәдениетін осылайша сақтап қалу үшін, оның саясат, тарихи өзгерістер таңып алған жат нәрседе ерітіп кетуіне жол бермеу. А.Байтұрсынұлы айтқандай, ана тілін сақтау арқылы ғана төл мәдениетті сақтап қалуға болады. Бірақ оны сақтау, біріншіден, нақты ғылыми сипаттамасыз, екіншіден, мектепте оқытпайынша мүмкін емес. Мұғалімнің жұмысы тек мектептегі жұмыс емес. Ол анағұрлым кең, себебі кез келген мұғалім әдіскер болуы керек, өйткені пәнді білуден бір жағынан, педагогикалық технологиялардың мәнін түсінуден, екінші жағынан оқыту процесі қалыптасады. Кем дегенде бір компонент жоғалып кетсе, ол тоқтайды. Байтұрсынұлының толық шығармаларынан үш томдықтың екеуін әдістемелік және оқу-әдістемелік құралдар алып жатқаны бекер емес. Мәдениеттің рөлін ескермей, балаларды оқыту мүмкін емес. Ал бұл туралы Ахмет Байтұрсынұлы қайта-қайта айтады. Публицистикалық қызметпен айналыса отырып, ол: «... билік, басқару, халық тәрбиесімен ғана түзеледі» [2, б. 54]. Неліктен? Өйткені ұлттық өзіндік сананың, ғылым мен мәдениет жетістіктерінің әрбір адамның өмірінде қаншалықты маңызды екенін білімді адам ғана түсіне алады. Осы идеяларымен ол этнопедагогикаға қазіргі қызығушылықты болжаған, оған сәйкес барлық тәрбие ұлттық бірегейлікке негізделген, мәдениеттің орасан зор рөлі және адамгершілік құндылықтарды (адалдық, еңбекқорлық, жанашырлық, әділдік) дамыту. Мақалалар мен оқу құралдарын жасау арқылы А.Байтұрсынұлы адамның туған елінде болып жатқан оқиғаларға бей-жай қарай алмайтынын өз үлгісімен көрсетті. Бүгінде педагог кадрлардың біліктілігін арттыру жүйесіне үлкен мән беріліп жатқанын көріп отырмыз.

А. Байтұрсынұлы алғашқы қазақ әліпбиінің авторы. Сол кезде ол жүзеге асырған Қазақ жазуын реформалау зиялы қауым арасында қолдау табады, ал 1924 жылы ол ресми түрде қабылданды.

Ғалым Байтұрсынұлының есімімен аталған жаңа қазақ әліпбиі бір кездері барлық түркі тілдес халықтар үшін жақсы үлгі болған. Жазу реформасын жүргізу кезінде біздің шетелдік отандастарымыз әлі күнге дейін Байтұрсынұлының графикасын қолданады.

А. Байтұрсынұлының білім мен ағартуға арналған еңбектерінде: қазақ тілінде оқытатын бастауыш мектеп қандай болуы тиіс деген сауалға жауап іздеген. Кез-келген адамға бастауыш білім қажет, оған тіл, құлақ және қол қажет. Мектеп оқушылары ана тілінде еркін оқуға және жазуға мүмкіндік беретін білімді меңгеруі керек. Бастауыш мектеп - мұсылман тілі де, орыс тілі де әрі қарай оқығысы келетіндер үшін білім беру базасы ретінде әрекет етуі керек. Бірақ егер бастауыш сынып түлектері өздерінің білім

деңгейлерін жетілдіру мүмкіндігінен айырылса, онда олар, ең болмағанда, ұлттың әдеби және мәдени өмірінен хабардар бола алатын біліммен қамтамасыз етілуі керек.

Ахмет Байтұрсынұлы қазақ балаларының бастауыш білімінің ұзақтығын бес жасқа дейін жеткізу орынды деп есептеді. Алғашқы үш жыл ішінде оқушылар тек ана тілінде, қалған уақытта тек орыс тілінде оқуы керек. Бастауыш мектепте оқығысы келетін барлық балалар оған қатысуға нақты мүмкіндік алады. А. Байтұрсынұлы бастауыш мектептерді екі топқа бөлуді ұсынды: келушілер үшін және мектеп жанындағы ғимараттарда тұрақты тұратындар үшін. Бастауыш мектептерді дала және қала мектептеріне бөлу керек. Дала мектептерін ауылдық және болыстық мектептерге бөлген жөн; ауылдарда оқыту ана тілінде жүргізіледі және ұзақтығы үш жыл, болыстықта-орыс тілінде, оқу ұзақтығы - екі жыл. Болыстық мектептер ауылдық бастауыш мектептердің түлектерін қабылдайды. Қалалық мектептер үш және бес сыныпты болуы мүмкін. Қазақ бастауыш мектептерінде келесі пәндер оқытылуы керек: оқу, жазу, құдай заңы, Ана тілі, ұлттық тарих, арифметика, география, шаруашылық қызметті оқыту, табиғаттану.

Екі жылдық бастауыш орыс мектептерінің білім беру мазмұнын олардың түлектері болашақта классикалық және нақты гимназиялардың кіші сыныптарына түсе алатындай етіп салу керек. Бастауыш білім берудің осындай ұйымы кезінде қазақ балаларының бастауыш мектепте алған білімі мұсылмандық және орыс тілді білім беруді арттыру үшін жақсы база бола алады. Осы тұста А.Байтұрсынұлы ана тілімізге басымдық беруді жөн көргенімен, білімін шыңдау үшін қазақ балаларының орыс тілін жақсы меңгеру керектігін ескерген.

Әр еңбегінде Ахмет Байтұрсынұлы мұғалімнің рөлін қозғайды. Ол балаларды тікелей оқыту әдістемелерін, ана тілінің құралдарын жақсы меңгерген және осы мақсатта тиімді оқу құралдарын пайдаланатын мұғалімдер үш жыл бұрын жақсы нәтижелерге қол жеткізе алатынын айтады.

Мұғалім - мектептің жаны. Оқушылардың білім сапасы мұғалімнің қаншалықты дайындалғанына және оның оқыту әдістерін қаншалықты меңгергеніне байланысты.

Біріншіден, кез-келген мектепке педагогикалық және әдістемелік дайындығы бар білікті мұғалімдер қажет.

Екіншіден, мектепке барлық оқу құралдары, оқулықтар мен оқу құралдары қажет. Оқыту сапасы оқулықтардың сапасына байланысты.

Үшіншіден, мектепке игеруге жататын барлық материалдар реттелетін және жүйеленетін тиісті бағдарлама қажет. Кез-келген істе оң нәтижелерге қол жеткізу үшін оны нақты жоспарлау керек және одан әрі іс-әрекеттің барлық барысын қамтамасыз ету керек, яғни қолыңызда жан-жақты бағдарлама болуы керек. Балаларды уақытты босқа өткізбеу үшін, олардың басын қажетсіз заттармен ұрып-соғу үшін, қажетті білімнің көлемі мен мазмұнын ақылға қонымды түрде анықтау үшін бастауыш сыныптарда үйренуге болатын білім мәселелерін нақты және нақты анықтау қажет. Балалардың оқу іс-әрекетін мұндай реттеу Оқу бағдарламасы деп аталады.

Қажетті жағдайлардың кем дегенде біреуінен айырылған мектеп аз жұмыс істей алмайды, ол бағдарлама талаптарын орындай алмайды, оқу уақытын негізсіз пайдалануға мүмкіндік береді.

Білім беру мәселесін қазақтардың жер пайдалану мәселелерімен бір қатарға жатқызуға болмайтынын ұғынды. Мұның бәрі болашақтың міндеттеріне қатысты. Оқыту мәселелерін кім жақсы түсінетінін анықтаудың объективті критерийі тек оқулық авторлары мен оның сыншылары педагогика мен әдістеме мамандарының қатысуымен кезектесіп өткізетін демонстрациялық сабақтар бола алады [2, 21-бет].

Қазір білім берудің қажеттілігі туралы ешкім дауласпайды. адамның басты байлығы-білім. Бай халық қандай болмасын, оның байлығын білместен әрқашан өркениетті халықтардың қолына өтеді.

Ахмет Байтұрсынұлы қазақ тілінде оқыту белгілі бір тәртіппен жүргізілмегенін атап өтті. Мұғалімдер аз, оқу бағдарламасы жоқ, белгілі бір оқу мерзімі жоқ, салынған

арнайы мектептер жоқ, оқыту ғылымын оқытатын әдіскер мұғалімдер жоқ. А. Байтұрсынұлы жұртшылықтың назарын балаларды ана тілінде оқыту қажеттігіне аударады.

Ахмет Байтұрсынұлы кез-келген іс, егер оны білімді адам жасаса, тез және нәтижелі жасалатынын айтты. Балаларды оқытумен айналысатын адамдар әдістеме мәселелерін жақсы білуі керек. Мұғалім балаларға үйрететін барлық нәрсені үйренуі керек. Ол табиғатты жақсы біліп, баланың құрылымын сезінуі керек. Ол үшін балалардың туылғаннан бастап Физикалық және психикалық дамуы туралы бәрін білу қажет.

Сондай-ақ, балаларды оқытудағы барлық кемшіліктерді түсіну қажет, өйткені қоғамды түзету әрдайым оқу ісінің басқармасынан басталады. Бұл қазақ ортасындағы көптеген ақауларды жоюға көмектеседі.

Халықтың жақсы болашағының үміті - жастар. Сондықтан біздің басты назарымыз оның қалай оқитынына және қалай тәрбиеленетініне аударылуы керек.

Жаңа буын жаңа жолмен оқытылған жас мұғалімдердің қолында болуы керек. Олардың жаңа ойлары мен білімдері бар. Халыққа қызмет етуге тырысып, олар барлық білімдерін одан жасырмайды. Егер ешқандай қиындық болмаса, балалар оқуға қызығушылық танытады. Ал балалар сауаттылықты қаншалықты жақсы меңгерсе, соғұрлым ата-аналары оларды оқытуға шабыттанады.

Осылайша, мұғалімдерді шебер оқыту оқушылар санын көбейтіп, оқуды тезірек алға жылжытуға күш береді [3, б. 15].

Ахмет Байтұрсынұлы тілдерді үйренуге ерекше көңіл бөлді. Оның белгілі оқу құралдарының бірі - Қазақ тілі бойынша оқу құралы. Алғы сөзінде ол тіл туралы өз ойларымен бөлісті. Тіл - адамның ең күшті ерекшелігі, оның еңбек ерекшелігі. Қазіргі заман-ауызша сөйлеуден гөрі үлкен дамуға қол жеткізген жазу уақыты.

Әр халық өз балаларын алдымен ана тілінде оқытуы керек, тек олар ана тілінің жүйесі мен заңдарын игеріп, осы мәселеде белгілі бір дағдыларды игеріп, басқа тілді үйренуге көшкен кезде ғана. Қазақ бастауыш мектептерінде басқа пәндермен қатар қазақ тілінің грамматикасы да оқытылуы тиіс [4, 31-бет].

Ахмет Байтұрсынұлының болашақ ұрпақты тәрбиелеу және оқыту мәселелеріне қатысты еңбектерін зерделей отырып, қазіргі педагогика өткенмен тығыз байланысты деген қорытындыға келеміз.

Халыққа білім беру мәселелері жөніндегі барлық еңбектерінде ол халықты оқуға ұмтылуға, білім мен өнерді игеруге шақырады. Оның еңбектерінде тұлғаның рухани дамуына үлкен орын беріледі, оның жас ұрпақ үшін қажеттілігі мен маңыздылығы, ұлттың болашағы ретінде, адамгершілік, адалдық және тектілік сияқты қасиеттерді жоғары насихаттайды. Ол Қазақстанның әл-ауқаты мен болашағының кепілі деп есептей отырып, мәдениеттің дамуының үлкен перспективаларын көрді. А. Байтұрсынұлы өз халқын қатты жақсы көрді және оның ерекше табиғи қабілеттеріне сенді, өз елін әлемдегі өркениетті мемлекеттердің қатарында көруді армандады. Қазақ даласының ұлы ұстазының жоспарлары мен үміттері Тәуелсіз Қазақстанда жүзеге асырылуда.

Халық ағарту, бостандық және мәдениет үшін күресуші А. Байтұрсынұлы қазақ тіл білімі мен әдебиеттанудың дамуына баға жетпес үлес қосты. Оның шығармалары қоғамдық-саяси жүйені сынауға бағытталған, халықты сауатсыздықпен, надандықпен және немқұрайлылықпен күресуге шақырады, қазақ әдебиетін сапалы жаңа деңгейге көтерді. Оның "Қырық мысал" (1909), "Маса" (1911) сияқты шығармалары үлкен адамгершілік – рухани құндылыққа ие, олар жалқаулық, надандық, бекершілік сияқты адами жамандықтарды мазақ етеді, халықты еңбекқорлыққа шақырады, білімге баулиды, өнердің дамуына, халықтың мәдениетін арттыруға ықпал етеді.

А. Байтұрсынұлының еңбегі - ол араб графикасы негізінде жаңа қазақ әліпбиін құрастырып, ұлттық қазақ жазуын енгізді. Оның әдістемесі елдегі сауатсыздықты жоюда үлкен рөл атқарды. Қазақ тіл білімі саласындағы бірқатар еңбектердің, қазақ тілін оқыту әдістемесінің авторы, Қазақ жазуын реформалау қағидаттарын әзірлейді, қазақ

грамматикасының санаттарын айқындау үшін ғылыми терминологияны әзірлейді. А. Байтұрсынұлы өз ұрпақтарына бай мұра қалдырды және бүгінгі таңда білім беру жүйесінде оның қазақ тіл білімі мен қазақ тілін оқыту әдістемесі саласындағы ғылыми – әдістемелік еңбектері кеңінен қолданылады. Ұлттық әдебиеттануда сөз өнері, шығарма, ауызша әдебиет, аллегория, эпитет, даралау, метафора, метонимия және т.б. сияқты жаңа ұғымдар, терминдер, категориялар тұжырымдалған. Ол әдеби мұраны, ауызша халық шығармашылығын зерттеп, түпнұсқа көркем шығармасы – "Ер Сайын" (1923) жыры және "23 жоқтау" (1926) жинағын қамтитын кітап шығарды. Ол Абайдың ағартушылық және сыни дәстүрлерін жалғастырушы және оның ұлы қазақ ағартушысының көркемдік шеберлігі туралы ғылыми – зерттеу тұжырымдары қазақ әдебиеттануында көрініс тапты. Абайдың қоғамды демократиялық жайластыру туралы идеяларын дамыта отырып, оның алғашқы редакторы болған "Казак" газеті ұлттық өзін – өзі тануды оятып, халықтың әлеуметтік-саяси сипаты, білімі, ағартуы мен тұрмысы мәселелерін көтерді. А. Байтұрсынов газетте былай деді: «Өз тәуелсіздігімізді сақтау үшін бізге ағартушылық пен ортақ мәдениетке ұмтылу үшін барлық күш-жігеріміз бен құралдарымыз қажет, ол үшін біз бірінші кезекте ана тіліндегі әдебиетті дамытумен айналысуымыз керек. Өз тілінде сөйлейтін және өз мәдениеті бар адамдар ғана тәуелсіз өмір сүруге құқылы екенін ешқашан ұмытпау керек...» [5]. Білімнің, ана тілін, мәдениеті мен дәстүрлерін білудің қызу жақтаушысы жоғары патриотизмнің, Отанға, өз халқына, халық мәдениетіне деген ұмытылмас сүйіспеншіліктің үлгісі болып қала береді.

Ғылымға, қазақ тілін, мәдениетін, білімін дамытуға қатысты көптеген мәселелер қазіргі уақытта да өз маңызын жоғалтқан жоқ. Мысалы, Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Н. Ә. Назарбаев: «Жауапты тіл саясаты қазақ ұлтының басты шоғырландырушы факторларының бірі болып табылады.

Қазақ тілі-біздің рухани өзегіміз. Біздің міндетіміз - оны барлық салаларда белсенді қолдана отырып дамыту. Біз қазақ ұрпақтарына біздің ата-бабаларымыздың ұрпақтарының тәжірибесіне үйлесімді түрде қосылатын заманауи тілді қалдыруымыз керек. Бұл өзін-өзі құрметтейтін әрбір адам өз бетінше шешуі керек міндет. Мемлекет өз тарапынан мемлекеттік тілдің ұстанымын нығайту үшін көп нәрсе жасайды»

Ахмет Байтұрсынұлы білім және ғылым саласында оқып, еңбек еткісі келетіндердің күші мен мүмкіндіктеріне шын жүректен сенді. Сондықтан, 1928 жылы Қазақстанда бірінші жоғары оқу орнының ашылуында сөйлеген сөзінде ол жоғары оқу орнының өз атауы мен мағынасын ақтауын тіледі. Ол «Университет – жоғары мәдениетті құру, ал жоғары мәдениет – адамзаттың ғылым мен техникаға қатысты максималды түсініктерінің жиынтығы» деп сенді. Университеттің ашылуы, оның пікірінше, біріншіден, қазақ жастарын үйренуге және өз халқына жоғары мәдениетке қосылуға көмектесуге мүмкіндік береді; екіншіден, мәдени ахуалды көтере отырып, теңдік пен әділеттілікке қол жеткізу – кез келген халықтың дамуының кепілі болып табылады.

Біз оның университетке қандай үлкен рөл жүктегенін, оның болашақ мамандарды оқыту мен тәрбиелеудегі басымдықтарын, функциялары мен міндеттерін анықтағанын көреміз.

А. Байтұрсынұлы қазақ халқының болашағы, қазақ тілі мен ұлттық мәдениетінің болашағы жас ұрпақтың білім, руханият және адамгершілік дәрежесіне байланысты екенін түсінді. Қазақ халқының білім беру мәселелерін қамтитын барлық еңбектерінде белгілі педагог және әділдік үшін күрескер халықты білімге ұмтылуға, өнер мен мәдениетті игеруге шақырады. Адамның рухани даму қажеттілігін түсіндіреді, адамгершілікке, адами құндылықтарды сақтауға, халықтың мәдени әл-ауқатының өсуіне, қазақ тілінің, оның әдебиетінің, ұлттық салт-дәстүрлерінің өркендеуі мен дамуына жағдай ретінде шақырады. Оның бұл үндеуінде өз халқына, оның болашағына деген үлкен сүйіспеншілік пен жанашырлық сезіледі. Ал ол өз халқының болашағын бүгінгі тәуелсіз, өркендеген, өркениетті мемлекет ретінде көрді.

А.Байтұрсынұлының идеялары рухында тәрбиеленген, руханият пен адамгершілік, өзін-өзі құрметтеу және өзін-өзі жүзеге асыру идеясына қаныққан, әдістемеге, оның қазақ тілі, әдебиеті, психологиясы мен өнері саласындағы ілімдеріне сүйене отырып, қазіргі әлемде елдің білім беру жүйесінде жаһандық өзгерістерді жүзеге асыратын прогрессивті жастардың ұрпағы болатыны сөзсіз.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Нұрғалиев Р. Алып бәйтерек //А.Байтұрсынұлы. Ақ жол. –Алматы, 1991. 12-13-бб
2. Байтұрсынов, А.Мектеп керектері /А. Байтұрсынов // Қазақ. -1914.-№ 62. - 196 – 198 б.
3. Байтұрсынов, А.Оқу жайы /А. Байтұрсынов. // Қазақ. -1913.-№ 11. – 199
4. Байтұрсынов, А. Қазақша оқу жайынан [Мәтін] / А.Байтұрсынов // Қазақ.-1913 ж. - 14. – 199-200 б
5. Байтұрсынов А. Әдебиет танытқыш//А.Байтұрсынов шығармалары. –Алматы, 1989. 192б.

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ ҰСЫНҒАН ӘДІСТЕМЕ — ОҚИТУДЫҢ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ НЕГІЗІ

*Аманкелді К.Р., магистрант
Академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарУ, Тарих факультеті
Қарағанды қ., Қазақстан*

Заман талабына сай тұлға тәрбиелеу үшін алдымен білім саласына көп көңіл бөлінуі міндетті. Бұл тұрғыдан еліміз дамыған елдердің Бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеуде ең алдымен тәрбиелеушіге, яғни ұстазға үлкен үміт артылуда. Осы тұрғыдан Н.Ә. Назарбаев өзінің халыққа арналған жолдауында былай дейді: «XXI ғасырда алдыңғы саптағы елдер қатарына өз жастарының интеллектуалды және рухани әлеуетін барынша дамыта алатын оқу орындарының ең тиімді жүйесін жасаған ел ғана көтере алады» [1]. Қазақстан Республикасының әлемдегі бәсекеге қабілетті 30 елдің қатарына ену міндеті елде технологиялық білімі бар, басқарушылық қабілетке ие, нарықтық экономикада дұрыс бағыт таңдай алатын жоғары білікті мамандар болған кезде және дүниежүзілік нарықтық экономиканың қажеттіліктеріне жауап беретін тиімді білім беру жүйесі құрылғанда шешіле алады.

Сондықтан бүгінгі күні еліміздің білім жүйесінде оқыту үдерісін тың идеяларға негізделген жаңа мазмұнмен қамтамасыз ету міндеті тұр. Қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты – бәсекеге қабілетті маман дайындау. Мектеп – үйрететін орта, оның жүрегі – мұғалім. Жаңа формация мұғалімі рефлексияға қабілетті, өзін-өзі жүзеге асыруға талпынған әдіснамалық, зерттеушілік, дидактикалық-әдістемелік, әлеуметтік тұлғалы, коммуникативтілік, ақпараттық және тағы басқа құдыреттіліктердің жоғары деңгейімен сипатталатын рухани-адамгершілікті, белсенді, сауатты, шығармашыл тұлға. Елбасымыз «Қазіргі кезеңдегі басты мәселенің бірі жаңа технологиялардың дамуы кезеңінде болашақ ұрпақтың тәрбиесі мен білім алуында ұстаздардың атқаратын рөлі ерекше. Егемен еліміздің болашағы, оның әлемдік өркениеттегі өз орны, ең алдымен білім мен тәрбиенің бастауы – ұстаз қолында» - деп атап көрсеткен болатын [1].

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде тірек белгілері мен тірек конспекттері негізінде оқыту технологиясы (В.Ф.Шаталов), дамыта оқыту технологиясы (Л.С. Выготский, Л.В.Зенков, Д.Давыдов), саралап оқыту технологиясы (В.В.Фирсов, Н.П.Гузик), жекеше оқыту технологиясы (А.С.Границкая, В.Д.Шадриков), оза отырып оқыту технологиясы (С.Н.Лысенкова), топтық және ұжымдық оқыту технологиясы (И.Д. Первин, В.К.Дьяченко), өздігінен даму технологиясы (М.Монтессори), ойын технологиясы,